

Teorija liberalizma in krščanstvo

V političnem življenju Zahoda je liberalizem rival krščanstvu. Mnogokrat ga enačimo s popolno lastnino človeka nad samim seboj, češ, da lahko počne, kar hoče. Ima ogromno pravic, začeniši z deklaracijo o človekovih pravicah, dolžnosti pa v primerjavi s pravicami precej manj. Liberalizem nam predstavlja način življenja, v katerem je človek odvezan dolžnosti do sočloveka, skupnosti, države, oz. so te dolžnosti reducirane na minimum. Liberalizem je atomizem posameznika v družbi.

Kaj nam o liberalizmu govori Rawlsova teorija liberalne egalitarnosti? Koliko so naši predsodki do liberalizma upravičeni? Ali je liberalizem združljiv s krščanstvom? Na ta vprašanja bomo skušali odgovoriti v sledečem članku.

John Rawls je leta 1971 izdal knjigo *A Theory of Justice*, v kateri je podal svojo teorijo liberalne egalitarnosti. S to knjigo je v zmedeno situacijo političnih teorij - na eni strani protiintuitivnega utilitarizma, na drugi strani pa sebi nasprotujočega si intuicionizma - prinesel nekaj preglednosti. Utilitarizem v grobem zastopa načela, da je dobrobit človeka pomembna in da je moralno najboljše tisto dejanje, ki maksimira človeško blaginjo in pri tem daje blaginji vsake osebe enako težo. Posameznik mora v utilitarizmu ravnati tako, da maksimira korist kar se da največjega števila ljudi, pri čemer se lahko zgodi, da bo škoda nekoga korist večine. Če si od prijatelja sposodimo nek predmet, npr. avto, mu ga ni potrebno vrniti, če prodaja tega avta in prispevek izkupička v državno blagajno poveča korist vseh. Sešteta korist vseh je v tem primeru pomembnejša in odtehta škodo prijatelja, ki

je izgubil avto. Intuicija nam pravi, da je zgornje dejanje nepravilno, in da nas obljuba vrnitve moralno veže, da moramo avto vrniti. Kako se je mogoče obvarovati počenjanj, kjer bi korist večine žrtvovala manjšino? Potrebne so določene pravice in svoboščine, ki ljudi obravnavajo kot enake.

Kaj na tem mestu pomeni enakost? Dejstvo je, da po naravi med seboj nikakor nismo enaki: nekdo je talentiran, spet drugi nesposoben vsakršnega dela. Narava različno in naključno obdarja ljudi, kar razblinja politični sen o popolni enakosti ljudi. Prvi, ki se je odzval na neenakost ljudi, je bil Rawls. Njegovo splošno razumevanje pravičnosti je moč združiti v eno samo osrednjo misel: »vse primarne družbene dobrine - svoboda in možnost, dohodki in bogastvo ter podlaga samospoštovanja - morajo biti razdeljene enako, razen če neenaka razdelitev ene ali vseh teh dobrin ni v prid tistim v najneugodnejšem položaju« (cit. po Kymlicka 2005: 93). S tem Rawls ne obravnava ljudi enake na podlagi odprave vseh neenakosti, temveč na podlagi odprave tistih neenakosti, ki nekoga spravljajo v slabši položaj. Neenakosti so npr. dobre takrat, ko da skupnost ali država talentiranemu človeku višjo plačo, zato da imajo vsi v slabšem položaju od tega koristi. Tako se osnovni delež, dodeljen vsakemu človeku skozi svoboščine in pravice, poveča, ne pa zmanjša.

Kaj pa se zgodi takrat, ko si dobrine med seboj nasprotujejo, tako da neka dobrina zahteva odpoved neki svoboščini, npr. dohodek in svoboda? Potrebne so prednosti med različnimi prvinami teorije. Ni namreč vseeno, če se nekdo npr. drogira v zameno za svobodo. Nekatere dobrine so pomembnejše od

drugih, zato jih dobrine, ki so postavljene nižje, ne smejo izpodbijati. Ta »hierarhija dobrin« zgleđa nekako takole:

1. Vsak mora imeti enako pravico do najboljšežnjšega celovitega sistema enakih temeljnih svoboščin, ki je združljiv s podobnim sistemom svoboščin za vse.
2. Družbene in ekonomske neenakosti morajo biti urejene tako, da so hkrati: (a) v največjo korist tistim, ki so v najslabšem položaju, in (b) povezane z javnimi službami in položaji, ki so dostopni vsem pod pogoji nepristranske enakosti in možnosti.
 - a) Svoboda je lahko omejena le v imenu svobode.
 - b) Pravičnost mora imeti prednost pred učinkovitostjo in načelom maksimiranja vsote koristi in enakost možnosti pred načelom razlike.

Idejo pravične neenakosti med ljudmi je Rawls podprl z naslednjima argumentoma. Ekonomska ureditev dandanes temelji na »enakosti možnosti«. Nekdo dobi letno npr. 100 tisoč evrov, povprečje je 20 tisoč. Na boljše plačan položaj sme priti samo nepristransko. Vsekakor pa je na položaju lahko ne glede na to, ali ima tisti z najmanjšim dohodkom od njega koristi ali ne. Privlačnost splošnega pogleda je v tem, da izhajamo iz enakih možnosti in da si vsak človek sam zasluži svojo kariero in položaj. Problem je v tem, da so možnosti, ki jih ima, da bi vse to naredil, neenake. Ob rojstvu ne prejmemo vsi ljudje enakih možnosti. Nekateri se rodijo z IQ 140, drugi ne izstopajo iz povprečja, tretji so tako ali drugače hendikepirani. Ravno zaradi tega je zgornji splošni pogled krivičen. Tisti, ki so v naravni loteriji potegnili daljšo, imajo možnosti uspeti, drugi pa ne. Teh razlik ni mogoče odpraviti, lahko pa jim zadostimo tako, da talentirani služijo hendikepiranim. Problem tega argumenta je, da ne upošteva tistih, ki po naravi niso talentirani, pa so do dobrega ekonomskega položaja v družbi priš-

li zgolj s svojim trdim delom. So ti ljudje prav tako dolžni plačevati za naravne neenakosti? Glede na zgornji argument gotovo ne.

Drugi argument se spopade z vprašanjem, kako lahko kompenziramo neenakosti med ljudmi. Rawls se oprime družbene pogodbe. Z družbeno pogodbo ne misli zgodovinskega prehoda iz naravnega v družbeno stanje, kot to počneta Hobbes ali Rousseau. Njegova družbena pogodba ni hipotetična in nezavezujoča za ljudi, ki se resno ukvarjajo s politično filozofijo. Po Rawsu je družbena pogodba priprava, s katero lahko izpostavimo implikacije nekaterih moralnih premis, ki zadevajo moralno enakost ljudi. Namen pogodbene teorije je torej določitev načel pravičnosti z gledišča enakosti. Nekateri ljudje imajo po naravi več sreče in so bolj nadarjeni, torej si lahko v pogodbi izborijo boljši delež. To je nepravilno, saj naravni privilegiji niso zaslužen in v pogajalskih dogovorih ne smejo imeti odločilne vloge. Zato Rawls izumi nekakšno nevednost, ki zamegli vedenje o naključno podeljenih talentih, torej neenakostih. Človek, ki stopa v pogodbeno razmerje, tako ne ve, kako ga bo narava nagradila oz. pustila na cedilu. Ljudje, odeti v nevednost, so postavljeni v enak položaj. Kaj bodo v takšnem položaju izbrali? Na kakšen način bodo izbirali? Če bodo zase izposlovali velike privilegije, na druge pa se ne bodo ozirali, se jim lahko zgodi, da se bodo znašli v položaju tistega, ki si ni uspel ničesar izposlovati. V družbeni pogodbi namreč nihče ne ve, ali bo izposlovani položaj prejel on ali kdo drugi. Zato je najboljše za vsakega udeleženca družbene pogodbe, da se postavi v kožo drugega in drugemu (ki je bil prej on) podeli oz. izposluje to, kar želi, da bi dobil sam.

Jedro Rawlsove liberalno-egalitarne teorije je torej ideja, da smo ljudje po naravi neenaki, a imamo kljub temu enake moralne pravice in dolžnosti. Res je, da zgoraj (skromno) opisana teorija nikakor ne uspe odgovoriti na vse

izzive današnjega časa, toda večina političnih nazorov ne more mimo nje. Teorija je intuitivno pravilna in za večino ljudi v osnovi sprejemljiva. Na tem mestu se bomo vprašali, v čem si nasprotuje s krščanstvom. Zaenkrat bomo ob strani pustili vse (izkrivljene) interpretacije in izpeljave liberalizma ter se osredotočili na teorijo.

Tako liberalizem kot krščanstvo razumeta ljudi kot enake. Vsak, tudi največji grešnik oz. človek, ki ima najslabše možnosti, ima enako dostojanstvo, pravice in dolžnosti. Vsak človek je neprecenljiv in vsakemu je od-

prto odrešenje oz. dobrobit. Univerzalen izhodiščni položaj človeka je skupen tako liberalizmu kot krščanstvu. Tudi moralna odgovornost človeka drugemu človeku je skupna obema. V liberalizmu mora človek, ki ga je narava obdarila s talenti, poskrbeti za drugega. Ni pravilno, če rečemo: »Delaj, kar hočeš, samo da ne škoduješ drugemu; drogiraj se, samo da sosedu ne kraješ hrušk«. Očitek liberalizmu, da gleda samo na posameznika in njegove pravice, za drugega pa se ne zmeni, je nekorekten. Liberalizem nikakor ni atomizem posameznikov. Človek, ki se drogira in

Rembrandt van Rijn, *Ženska pri kopeli v potoku*, olje na hrastovini, 1654.
Narodna galerija (National Gallery), London.

ima veliko talentov, mora tako ali drugače, prej ali slej, poravnati družbi za svoje početje. Do družbe ima zaradi nezasluženih talentov odgovornost - poskrbeti mora za tiste, ki so v loteriji narave namesto milijonov zadeli no-gavice. Ker pa je zelo malo verjetno, da bo svojo dolžnost opravil, je družbeno nesprejemljivo, da se drogira. Tudi v krščanstvu ima nekdo, ki je od Boga prejel talente, dolžnost, da jih ne zadrži zase, temveč jih v skrbi za druge pomnoži.

Skupno krščanstvu in liberalizmu je tudi zlato pravilo. »Vse torej, kar hočete, da bi ljudje vam storili, storite tudi vi njim« (Mt 7,12). V Rawlsovi družbeni pogodbi je to edini garant, da nekateri ljudje popolnoma ne obubožajo, drugi pa močno ne obogatijo. Nihče v tej pogodbi ne ve za talente, ki mu jih bo dala narava, zato mora delež, ki si ga bo izposloval, izposlovati tako, kakor bi bil v koži drugega in bi kot drugi izbral zase. Zato je najbolj pametno, da izbere sredino med bogastvom in revščino, skratka, da izbere tako, da bomo vsi imeli približno enako. Skratka: izberi za drugega to, kar želiš, da bi drugi izbral zate.

V čem je torej razlika med liberalizmom in krščanstvom? Imata najmanj tri skupne temeljne točke, kar ju spravlja v bližnje sorodstveno razmerje. Vendar sta kljub skupnim točkam različna. Krščanstvo temelji na učlovenem Bogu, ki je ljudem podal »večno« resnico o človekovem dostojanstvu, ki velja za vse, in možnosti, da se ta resnica udejanji (v odrešenju). Liberalizem je v osnovi ateističen, saj temelji zgolj na »večni« resnici o človekovem dostojanstvu, njegovih pravicah in dolžnostih, ne priznava pa Boga. Želi biti bolj univerzalen od krščanstva, saj priznavanje kakšnega koli boga pomeni izključitev vseh tistih, ki v tega boga ne verujejo. Vseh bogov pa tudi ne more sprejeti kot enakovrednih, saj bi tako zašel v relativizem. Raje se odpove resnici, ki je izšla iz božanstva in se osredotoči

na resnico, ki je prosto lebdeča (s tem pa nič manj zavezujoča). Tudi starejše liberalne teorije, npr. Lockova, ki prepoveduje ateizem, niso teistične. Resnica o človekovem dostojanstvu in o enakosti med ljudmi ni izšla iz Boga, temveč je prav tako prosto lebdeča. Ateizem prepoveduje zato, ker predpostavlja, da bodo ljudje, ki ne verujejo v Boga, nepokorni do države in ne bodo spoštovali človekovega dostojanstva, pravic in dolžnosti. Bog pri Locku ni vir resnice, temveč zgolj garant, da bodo ljudje to resnico spoštovali.

Liberalizem je torej v osnovi brezbožen. Zanj obstajajo zgolj človekovo dostojanstvo, pravice in dolžnosti. V svoji ureditvi ljudem dopušča živeti njihovo religijo, saj spada svoboda veroizpovedi k človekovemu dostojanstvu. To pa seveda pomeni, da je krščanstvo zgolj ena izmed religij in, pravno formalno gledano, enakovredna vsem ostalim religijam. Za krščanstvo je to vsekakor velika degradacija, saj je *tista* religija, ki je namenjena vsem ljudem. Ontološko-zgodovinsko gledano je to vsekakor res. Če povzamemo Hegla, lahko rečemo, da je krščanstvo religija, v kateri se je zgodilo največ, kar se je v religiji mogoče zgoditi. Prepad med Bogom in človekom se je izničil, saj je Bog postal človek. To krščanstvo dviga nad ostale religije.

Krščanstvo in liberalizem imata ogromno skupnih temeljnih točk, vendar se glede izhodišča med seboj močno razlikujeta. Liberalizem je ateističen in postavlja krščanstvo v podrejen položaj. Enači ga z ostalimi religijami. Krščanstvo ne more sprejeti tega enačenja, zato razume liberalizem rivalsko. Oba želita biti univerzalna, a se ob tem izključujeta. Je teoretično sploh mogoča sprava med krščanstvom in liberalizmom?

Literatura

- Kymlicka, W. 2005: *Sodobna politična filozofija - Uvod*. Ljubljana: Krtina.
Rawls, J. 1971: *A Theory of Justice*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press.